

Спогади Поліщука Я.М.

Травень 1941 рік. Проходять іспити. Закінчую 9-й клас 77-ої середньої школи. Попереду канікули. Пляж, сонце, Дніпро. Щороку влітку мене і мою сестру батьки вивозили на відпочинок до невеликого містечка Коростишів, неподалік від Житомира...

В неділю 22 червня мав відбутися футбольний матч між москвичами та киянами на тодішньому Червоному стадіоні по вул. Червоноармійській.

І ось перші звістки про війну. Фашисти бомбили вузлові станції під Києвом, деякі об'єкти у самому Києві. Люди стояли у гучномовців. Слухали виступ В.М. Молотова про віроломний напад Німеччини на Радянський Союз. Почалась Велика Вітчизняна війна. Нам тоді було по 16 — 17 років. Молодь через військкомати відправляли в тил на схід. Багато хто залишався в Києві, вступали в ополчення. При Печерському райкомі КСМ створювалась група оборони.

При школі організували військову частину протипожежної і повітряної оборони. Перебували на казарменому положенні, носили протигази. Розташовувались на розі вул. Рози Люксембург та Жовтневої революції №25. Займали весь перший поверх цього сірого будинку №24/7

Київ готувався до оборони. Ми чергували на дахах будинків, у газо- та бомбосховищах. Було чути канонаду обстрілу міста з гармат німецькими військами. В Голосіївському лісі будували укріплення.

Фашисти наближались до Києва. 18 вересня 1941 року разом з військами регулярної армії, військами НКВС перетнули Дніпро і окопалися у м. Бориспіль.

Відбувся мітинг. Нам видали 5-зарядні гвинтівки, саперні лопатки. Копали укриття.

Нерівний бій, оточення, полон.

Фашисти гнали наших військовополонених в р-н м. Бровари. На території парку відпочинку, розташованому у лісі німці спорядили огорожений колючим дротом і вишками табір військовополонених. В таборі перебувало не менше 100 000 військовополонених, які опинилися в оточенні. Кулеметні установки на вишках з прожекторами, охорона СС з собаками. З ближніх сіл Київської області приїжджали старости, забирали своїх людей, але таких випадків було небагато.

За колючим дротом без їжі і води, в неможливих умовах, були наші солдати і командири, які ще повністю не усвідомили, що на них чекає, і як це все сталося.

В таборі з'явилися зрадники, поліцаї, прислужники фашистів, вони виказували своїх же солдатів на неминучу загибель.

Здійснити втечу з табору було не так просто, на кожному кроці чатувала смерть. З кожним днем людям ставало все гірше. Надіялись на будь-яке диво, та дива не було. Почався голод. Пам'ятаю, мешканці найближчих сіл приїздили до табору, шукали своїх близьких, через дріт кидали полоненим хліб, картоплю, німці відганяли, часто стріляли.

День 26 вересня 1941 року мені запам'ятався на все життя.

Після довгих і страшних мук у броварському таборі військовополонених поліцаї і зрадники, посібники фашистів викидали на коло осіб єврейської національності, політпрацівників, комісарів, а це — неминуча смерть. Недавно вони разом служили, а зараз вони в білих пов'язках на рукавах здавали своїх же товаришів на неминучу загибель. Продались фашистам ці покидьки за додаткову баланду. Тут же неподалік було чути постріли.

Сірим раннім ранком ще стелився туман, і не чітко було видно дріт. Неподалік, в куті, майже під самою вишкою товариші зробили лаз. Кілька чоловік вже вибрались, а я все думав,

куди вони просуваються, та й собі за ними. Мені вдалося втекти від неминучої смерті. Це була моя перша втеча з табору.

Шлях мій був до Києва. Дорогою харчувався морквою, неприбраним буряком, в той час то була найкраща їжа.

Києва дістався за дві доби. Зупинявся в деяких селах під Києвом. Що ближче підходив до рідного міста, то краще виднілась червона заграва. Не міг собі уявити, що горів Київ. Добу прожив на Трухановому острові, а потім перебрався в роздягальню пляжу. Виявилось, що в цій роздягалці я був не один, там було ще два підлітки єврейської національності. Жовтень місяць, ставало все холодніше. В Київ пробрались в район Подолу на єдиному поромі, який переправлявся через Дніпро на Нижній Вал, якщо не помиляюсь, чи Верхній. Вийшли на Житній базар, обміняли картоплю на хліб. Базар був велелюдний. Ходили поліцаї з білими пов'язками. Двоє з них нас зупинили. Запитання — документи, хто такі? Не роздумуючи довго, я кинувся в бік прилавків, тільки почув крик: „Стій!“ Доля тих двох підлітків мені невідома. Їх нерішучість мала наслідки на місці.

Горів Хрещатик і прилеглі до нього вулиці.

Йшов в гору по вулиці Кірова, зустрів Олену Тимофіївну, нашу двірничку. Вона мені порадила, щоб я уходив з Києва: „Інакше підеш туди, куди пішли всі ваші — в Бабин Яр“. Зайшов до свого шкільного друга, який жив на території водоканалу, його мати також порадила піти, дала мені деякі теплі речі. В районі Палацу піонерів (філармонія) зустрів Івана Кузьміна, бувшого учня 79-ої середньої школи, він, як виявилось, служив поліцаєм, носив карабін. На щастя, він мене не впізнав.

Хрещатик горів. Люди жили на Петрівській алеї, на схилах Дніпра, всюди, де можна було б поставити намети. Пройшов по вулиці Мерінгівській, спустився до Бесарабки, по бульвару Т. Шевченка, Круглоуніверситетській, де пройшли дитячі роки.

На площі Б. Хмельницького також стояли намети, в них жили погорільці з центральних вулиць.

Володимирська гірка, знову Поділ, пором, і — прощавай на довгі роки рідне місто. Довелося з ним зустрітись тільки наприкінці 1948 року на руїнах Хрещатику. А за минулі роки було все, та більше поганого.

І знову згадую.

Стало холодно. Врятуватися від холоду і голоду можна було тільки серед людей в селах. Таких як я було немало.

Зима 1941 року була сувора. Вдячний від душі і серця добрим українським людям із сіл: Погреби, Зазим'я, Вигурівщина, які не дали померти з голоду, замерзнути, допомагали, чим могли, я їм платив і допомагав своєю працею по господарству.

Довший час жив у баби Акулини в селі Зазим'я, яка врятувала мене від неминучої загибелі. Разом ходили по вільшину для паління печі. Жила вона сама на околиці села. У цієї літньої жінки син був поліцай і, коли він її відвідував, бачив мене. Він не жив з матір'ю. Часто запитував: „Кого ховаєш? Мені відомо“. Залишитись стало небезпечно.

У лютому 1942 року я пішов із села. Із вдячністю і любов'ю цю старшу українську жінку, її руки, трудівницю, обличчя у зморшках і її ясні очі, бабу Акулину із села Зазим'я Київської області.

Зимової холодної і голодної ночі мій шлях лежав на схід. На мені була тілогрійка, обмотки з ганчір'я, на ногах підв'язані калоші. Так я і дійшов у Згурівський район тоді Полтавської області у радгосп „Червоне відділення“.

Тут жили і працювали у відведених бараках наші військовополонені. Фашисти навідувались сюди зрідка, тоді, коли треба було щось увозити, грабувати місцевих мешканців. Я працював водовозом на волах, часто співав, танцював, вистукував чечітку.

Ходив по селах, випрошував кусні хліба, пригадую село Оржиця, де йшли потужні бої, та люди добрі, допомагали. Все приносив у барак, ділили між товаришами.

Влітку 1942 року військовополонених забирали в Німеччину. Була перевірка, відбір військовополонених. Завдяки моїм товаришам, мене вивезли разом із ними. У вагонах для худоби, без їжі та води, все далі і далі від Батьківщини. Багатьох не дорахувались до кінця шляху. Часто думали про втечу, але тільки в думках. Згадували рідних, близьких, а ешелон все йшов і йшов на захід.

На зупинках виходити не дозволялося, каралося смертю. Привезли нас у невелике містечко Кюнздорф на деревообробну фабрику. Пізніше ми дізнались, що ми у Австрії. Всіх нас, як робочу силу придбав шеф цієї фабрики.

Поселили в бараках, годували відваром з брукви, кольрабі, хліб — по 100 — 150 г з домішками. Працювали в лісі на лісоповалі. На одязі на спині напис KG (крігсгефандене — військовополонений).

За людей нас не вважали, принижували, часто викликали у жандармерію.

Жили дружно, тримались разом, особливо товариші з Кубані. Вони знали, хто я і допомагали мені. ...

В тюрму міста Клягенфурб, де було гестапо, перший раз я попав по доносу одного із військовополонених із Західної України. Він виявився інформатором і зрадником в бараку. Викликали у гестапо, допитували про зв'язки, пропаганду серед військовополонених. Допити супроводжувалися побиттям і насиллям. Більше двох місяців провів у цій тюрмі. На стінах камер написи тих, хто більше не побачить ні сонця, ні світла. Надію я не втратив. Прямих доказів, хто я, гестапо не мало.

В кінці 1942 року я був звільнений і скерований в невелике містечко Брюкль в Австрії на маленьку фабрику з обробки деревини, фірма „Альбин Гратцер“. Важка праця в лісі, вантаження лісу у вагони.

На фабриці працювали вивезені з Криму особи татарської та російської національності. Носили нашивки „OST“. Часто навідувалися жандарми з місцевої поліції. Рани почали загоюватись, після тюрми стало легше.

На початку 1943 року на фабрику знову приїхало гестапо, знову я був арештований. Допит, побиття, та ж камера, ті ж написи на стіні.

8 грудня 1943 року я був ув'язнений у концтабір смерті Дахау. Потім дізнався, що табір розташований неподалік міста Мюнхен. Зв'язали нас кайданками по двоє. Конвой: вартові СС з вівчарками. Везли нас Мюнхен в красивих купейних вагонах. Потім 18 км гнали через містечко Дахау у табір. Привели до невеликої сірої будівлі, міст, а внизу виритий яр, залитий водою. Це була прохідна в табір. Залізні ворота, на них напис: „Arbeit macht Frei“ (праця дає свободу). Колись до війни дивився фільми „Болотні солдати“ та „Професор Мамлок“. Й гадки не мав, що попаду у цей жадливий табір смерті. Перше, що кинулось у вічі, це велика площа (апелльплац). Місце, де проходили страти, насилля, перевірка кількості в'язнів. На цьому місці з 1933 р. знищували, вішали антифашистів і видатних німецьких учених, тих, хто був проти фашистської чуми. Фашистські виродки Гімmlер, Герінг, Гітлер. За уточненими даними через концтабір Дахау пройшло 206 206 в'язнів, з них з 1933 по 1945 рр. знищено 31 591 в'язня.

Лазня, стрижка, обробка смердючою рідиною. Дали колодки, смугастий одяг. Все решта вилучено. Із лазні гнали по холоду на карантинні блоки (бараки).

Помістили у 17-й блок. Від одного тільки вигляду в'язнів — це були скелети, шкіра та кістки — ставало страшно, а нас чекала така ж доля. Зареєстрували. Я назвався Савицький Олександр із Згурівського району Полтавської області. Писар штаби №2, німець на прізвище Пітценгер видав мені червоний вінкель (трикутник) з написом R — росіянин і клопоть білої тканини, де вказаний номер 59998. Розповів де і як пришити. Відтоді я став номером. В таборі за прізвищем не викликали, тільки за номером. В штабі №2, а їх в блоці було 4 і два входи, де староста блоку був капо Віллі — німець, бандит із зеленим вінкелем, йшло своє звичайне життя полонених в'язнів.

Нас стригли, приходив, пам'ятаю, єврей з нашивкою, жовтою зіркою на спині і підстригав так, що по середині голови був проріз, а по боках залишалось 2 см волосся. Ми це називали гітлерштрассе. Мені доля цього чоловіка залишилась невідома.

Вже за деякий час нас впізнати було неможливо. Ми стали такими же скелетами, як і наші попередники. Годували: буханець хліба з тирсою 400 г на чотирьох в'язнів. Приварок: варена бруква 0,75 л і ерзац кава. Коли ділили хліб, один вигукував, кому, а сам стояв спиною до того, хто ділив. Баланда — так називався цей приварок, без смаку і запаху.

Думка у в'язнів була одна: як дістати що небудь поїсти.

Ввечері дві — три гнилі картоплі і знову ерзац кава.

В таборі не виживали ті, хто зовсім втрачав надію, цікавість до життя і оточуючих та надію на спасіння.

Часто капо виганяв на перевірку в холод і дощ, люди падали, він їх бив. Староста блоку міг тебе побити, убити, позбавити пайки хліба, приварка. Він був поставлений над нами есесівцями. Але він був такий самий, як і ми, в'язень, носив такий самий смугастий одяг з номером, як і ми, тільки у справжніх черевиках і випрасуваному смугастому костюмі. Він був німець.

На роботу із карантинних блоків не брали, тут в'язні вмирили від голоду і хвороб. Це було місце виживання.

Концентраційний табір Дахау все більше входив у наше повсякденне життя. В таборі проводилися експерименти над в'язнями. Есесівські лікарі використовували щодо в'язнів такі методи, що вони не виживали, а якщо і виживали, то ненадовго. Приречені були поляки, чехи, югослави, італійці, німці-антифашисти і, безумовно, російські військовополонені і ті, хто був ув'язнений у цей табір.

В катівнях і карцерах табору убивали, били, морили голодом і позбавляли людської гідності. І все ж люди жили і боролись, старались бути разом, помагали один одному.

Зрідка есесівці заходили на карантинні блоки, тільки, коли була перевірка. Все виконувалось блоковими, штабовими капо. Вони були: твій бог, твоє життя.

Потроху стали брати на роботу тих, хто міг пересуватися і був міцнішим. Стала з'являтися картопля, бруква. Ті, хто працював, старалися непомітно перенести із робочих команд, хоча і були різні перевірки.

Деякі вістки почали просочуватися з волі.

Десь в середині 1943 року вранці в умивальнику (вашраум) хтось мене покликав: „Яшо, не пізнаєш мене?“ З червня 1941 року я вже забув своє справжнє ім'я, а був давно Саша. Мене впізнав мій сусід з Києва Едуард Екерт, який мешкав по вул. Енгельса. Все згадалось. Багато про що поговорили. Важили ми тоді по 34 — 35 кг, були справжнісінькі скелети.

Розповів про себе: в Києві потрапив у гестапо за підробку документів (аусвайс) для товаришів. Був у таборі на Керосинній, а потім вивезли до концентраційного табору смерті Маутхаузен. Благо, що вмів малювати, вижив. Портрет блокового визначив його долю. Його

скерували в робочу команду. Транспорт проходив через концтабір Дахау. Всім, що було в моїх силах, я допоміг йому. Зустріч була короткою. Я був вже зарахований у робочу команду.

Судячи з усього, в таборі існувала підпільна організація із німецьких товаришів, в яку входили і наші російські військовополонені.

Неблагонадійних в'язнів, які були на обліку в табірній адміністрації, старались здихатись із табору в робочі команди (аускомандо). Так писар штуби вийняв мою картку, і я опинився на транспорті. Робоча команда „Мюльдорф“ — це невеликий завод у лісовому масиві, який посилено охоронявся. Працювали в'язні в головному цеху заводу. Під безпосереднім наглядом вільнонайманих німців різали автогеном сталеві листи з підбитих танків. СС з собаками безпосередньо в цеху. Табір знаходився в лісі, огорожений стіною і колючим дротом під електричною напругою

Кулеметні вишки, охорона, прожектори. Два бараки для в'язнів, а також на території табору будівлі для охорони і підсобні приміщення.

В середині 1944 року було чути відгуки II-го фронту.

Побиття і приниження з боку капо, старостів, солдатів СС ми відчували на собі щодня. Голод, холод і непосильна праця забирала наших товаришів щодня.

Ми чекали звільнення, а фашисти звірили.

Деякі німецькі в'язні були зв'язані з робітниками. З'явилися газети, звістки з волі.

Охорона при нальотах англо - американської авіації заганяла нас до бункерів, ставила обличчям до стіни з піднятими догори руками. В цей час думали, що прийшов кінець. Після нальотів знову виганяли на роботу.

Пам'ятаю, під №9 капо в нас був німець, старий ув'язнений Готліб. Про нього я написав в Німеччину у своїх спогадах. Виявилось, що він антифашист із Мюнхена, один із перших, що потрапили в концтабір Дахау. По можливості, він допомагав нам, чим міг. Ми із почуттям вдячності пам'ятаємо цього німецького товариша.

Другий фронт наближався, а зі сходу йшла наша рідна армія. Фашисти гнали нас на захід у бік наших союзників.

Привал. Ми знемагали від втоми. Багатьох німці пристрілювали в дорозі. Лісовий табір без бараків, одні землянки, огорожений дротом. Солома, дерев'яні настили в землянках. Видно, ми тут були не перші. Тут пройшла не одна команда. Багато хто тут залишився назавжди.

Група наших товаришів військовополонених з 5 чоловік, в їх числі Микола Коскін із Ленінграду, Леонід Кудашев із Сибіру та інші товариші. Мені доручили намітити місце втечі, набити кілочки, що я і зробив в темноті. Охороняли нас солдати (вермахт). Інструмент був заготовлений ще з заводу. Підняли дріт і ми вийшли на свободу. Ще не вірили, що на волі, а душа раділа. Вдень ми не йшли, а йшли вночі, на схід. Почали з'являтися білі прапори на будинках — ознака капітуляції.

Йти було важко, втомлювались, та й сил було мало. На дорогах стали з'являтися іноземні робітники, військовополонені. Зустрічали в лісах присипані землею могили. Фашисти замітали сліди своїх злочинів.

Дещо можна було дістати з їжі. Багато їсти ст. лейтенант М. Коскін не дозволяв.

Шлях наш лежав на схід до своїх. Часто зустрічалися з армією союзників, відчувалося що війні кінець. Ми ще не зовсім усвідомили, що залишились живі. Зустрічали: французів, чехів, поляків, італійців, югославів, багатьох військовополонених, вивезених на роботи в Німеччину а також вже бувших в'язнів концтаборів і німців, які йшли дорогами своєї країни. Зустріч із нашими солдатами відбулась у районі невеликого селища Прегартен, де проходили демаркаційна лінія по шосе. Пам'ятаю, з одного боку стояли танки з білими зірками, а з іншого

— з червоними. Зворушливі рукостискання, вдячність за визволення. Вперше побачили погони.

Це була Перемога.

Перші перевірки на армійських пунктах. Запис зі слів. Адже концтабори документів не видавали. Видавали тим, хто був безпосередньо звільнений. А у багатьох таборах документ видавався табірним комітетом, як це було в концтаборі Дахау, підписаний при звільненні. Всі відомості знаходились і знаходяться в архівах Німеччини. Наших товаришів військовополонених відібрали, адже вони служили в армії. Мене і моїх товаришів скерували у Відень (Австрія), де був збірний пункт усіх вивезених фашистами до Німеччини.

Двохсотий запасний полк.

Перевели німецьких важких коней через частину Австрії, Угорщину, Бесарабію для відновлення зруйнованого війною народного господарства. Шлях був важкий при 25 — 30^о спеки. В Унгенах коней здали.

І ось ми на Батьківщині.

З обіймами вона нас зустріла. Завантажили в ешелони і привезли на шахти Донбасу. І знову важка непосильна праця в шахті, і це після концтабору.

Там же зійшовся з простою українською жінкою, яка теж мала термін ув'язнення на ті часи. Працювали разом з німецькими військовополоненими, тільки вони були під конвоєм, а ми — ні.

В шахті №47 „Ворошиловградвугілля“ пропрацював більше двох років. Там же народилися мої дві доньки Галочка і Рита.

У Києві з'явився тільки наприкінці 1948 року. Сім років я був під іншим ім'ям і прізвищем — Савицький Олександр. На щастя, знайшлась в архівах моя метрична виписка, і я знову Яша Поліщук.

Хрещатик був зруйнований, мій дім на вул. Мерінгівській згорів. І все ж життя продовжувалось.

У 1949 році я поступив на фабрику музичних інструментів (музкомбінат), відтоді працюю майстром-настройщиком роялів і піаніно.

Все, написане мною — це коротка розповідь. Я не письменник. Хіба можна все пережити написати на цих сторінках.

А писати можна багато: в ім'я наших дітей, онуків, правнуків, щоб вони ніколи не відчували жахів війни. Пройдуть роки, десятиріччя, та в пам'яті залишиться, заради чого наш народ переміг. Мільйони життів забрала війна. Ще історія не підрахувала, скільки.

Ми, бувші в'язні концтаборів, шануємо пам'ять загиблих, тих, хто не дожив до Перемоги. Шануємо пам'ять тих, хто нас звільняв і віддав життя за Перемогу, за світле майбутнє.

Я. Поліщук

Mitgliedsbuch

Name: POLISCHUK
Vorname: Jakow
Geburtsdatum: 23.03.1923
Straße: Tschuarta M. 24/93
Wohnort: 252061 KIEW 061
Nation: UdSSR
1987

Unterschrift Stabnyj

Verfolgter ja nein

Wo KZ-DACHAU

Aufgaben unserer Organisation:

- Pflege des Andenkens und der Ehre der im KZ Dachau Ermordeten,
- die Erhaltung des ehemaligen Konzentrationslagers Dachau als eine würdige Mahn- und Gedenkstätte,
- alle Bemühungen zu bekämpfen, welche die Existenz der Konzentrationslager und die dort begangenen Greuel leugnen,
- Widerstand zu leisten gegen jede Form einer erneuten nazistischen Ideologie,
- die Zusammenarbeit mit anderen Lagergemeinschaften und Verfolgten-Organisationen.
- die Mitwirkung an der Verständigung und Freundschaft zwischen den Völkern zur Sicherung des Friedens im Geiste der im Lager bewährten internationalen Solidarität.

Der gesamte Satzungstext wird auf Anforderung zugesandt.

Angenommen

Lagergemeinschaft Dachau seit 1945
eingetragener Verein seit 1987.

1.
Май. 1941 год. Проходят экзамены.

Заканчиваю 9 класс 77 средней школы.
Впереди каникулы. Бадяж, солнце, Днепр.

Каждый год летом меня и мою сестру
родители вывозили на отдых в небольшой
местечковый городок. Кордатовцев, это
неблизко от Фригомира.

В районе Метерев научился хорошо
плавать, и затем в обществе Дикарю
в Киеве участвовал в соревнованиях
и показывал неплохие результаты по
теч времени. После войны, работая
на музыкальной фабрике. Музыкомбчана
был членом общества „Красная звезда“.
Участвовал во многих всесоюзных сорев-
нованиях.

В основном мы собирались на спортив-
ной площадке клуба строителей, который
находился в проходном дворе с улицы
Меринговской (Зенковская), где я родился
с входом на Крещатик 129, где во дворе
распологался Еврейский театр.

Здесь на спорт-площадке тренировались
и часто встречались с Григорием Новаком,
Яковом Куценко, Узей Барканом (был
членом сестры приехал в веди).

В городском цирке, который находился
по ул. Николаевской (Калина Маркса), смотрели
выступления Ивана Поддубного, Вадима
Козина, Шульженко Малюга и ее мужа
Коралли.

Тел кантер из прибалтики еврейские песни, 2
Выступления Леониды Утесова с оркестром,
Мариара Жануки, а также многие другие
артисты, концерты которые проводили в
клубе Мицкевичев (славуты).

Большой успех имела водная потягачка
в чирке, в основном все концерты проводили
с большим успехом.

Маневры Киевского военного округа,
Австрия Галицкие и галицкие, многие
военные парады, проводили на наших глазах.
О войне вспоминали, это она где-то в Испании,
Абиссинии, далеко от Киева.

В воскресенье 22 июня 1941 года должен
был состояться футбольный матч между
Москвичами и Киевлянами, на тогда Крас-
ном стадионе по ул. Красноармейской.

И вот первые известия о войне.
Сражения болели узловые станицы под
Киевом, некоторые объекты в самом Киеве.

Люди боялись у репродукторов, слушали
выступление В. М. Молотова о вероломном
нападении Германии на Советский Союз.

Началась Великая Отечественная война,
Нач. тогда было по 16-17 лет.

Молодежь через военкоматы отправляли
в тайга на фронт.

Многие оставались в Киеве, вступали
в ополчение.

При Бегерском Райконе КСМ создавалась 4-я группа обороны.

При школе организовывалась военная часть противовоздушной и воздушной обороны. Находились на казарменном положении, несли противогазы.

Расположились: угол Розы Люксембург - Октябрьской Революции 25. Занимали весь I этаж этого серого дома № 24/4.

Киев готовился к обороне. Мы дежурили на крышах домов, у газон и бомбоубежищах.

Была слышна коноhada, обстрела с орудий города немецкими войсками.

В голосеевском лесу строили укрепления.

Францисты приближались к Киеву.

18 сентября 1941 года. Вместе с войсками регулярной армией, войсками НКВД, пересекли Днепр и оказались в районе г. Борисполь.

Состоялся митинг. Нам выдали 5 чарджные винтовки, саперные лопатки.

Кончили дзюжи.

Неравный бой, окружение, плен.

Францисты гнали наших военнопленных в район г. Бровара.

На территории парка и сада, где находился в лесу, немцы соорудили огороженный колючей проволокой и вышками лагерь военнопленных. В лагере находилось не менее 100.000 военнопленных, понавших в окружение.

Тулеметные установка на вышках с
проекторами, охрана с собаками.
С ближайших сел Киевской области при-
езжали старосты, забирали своих людей,
но таких случаев было немного.

Находясь за колючей проволокой без пищи,
воды. В невыносимых условиях наши
солдаты и командиры, еще полностью
не осознавая, что им предстоит и как
это все произойдет.

В лагере появились предатели, полицай,
приспущенники фашистов, они выдавали
своих же солдат на верную гибель.

Совершить побег из лагеря было не
так просто, на каждом шагу подстерегала
смерть. С каждым днем людей стано-
вилось все меньше.

Надеялись на какое-то чудо, но чудо
не было.

Надоев голод. Толпы жутели ближайших
сел приезжали и лагерю, искали своих
близких, через проволоку бросали плетеным
осле, картофель, немцы отгоняли, загася
стреляли.

День 26 сентября 1941 года, мне записки без
на всю жизнь.

Жизне долгих и страшных мучений в
Броварском лагере военнопленных, поли-
цаи и предатели, посылки фашистами,
выбрасывали на круг лиц еврейской на-
циональности, политработников, комиссаров,
а это верная смерть.

Недавно они вместе служили, а сейчас⁵
они в белых повязках на рукаве сдавали
францезам своих же товарищей на
верную гибель. Продались францезам
эти подонки и шкура за дополнительную
батану. Сдесь же не вдалеке слышались
выстрелы.

В серое раннее утро, еще стелся туман
и не сетко прояснялась проволока.
Не вдалеке, в углу, почти под сапой вышки
товарищи сделали лаз.

Несколько словен уже выбрались, а я все
думал, куда они двинутся и я же ними.
Мне удалось уйти от верной смерти.

Это был мой первый побег с лагеря.
Буть мой был в Киев. По дороге кормился
морковью, не убранными бурляками, в то
время это была самая лучшая пища.

В Киев добрался через две суток. Останов-
ливался в некоторых селах под Киевом.

Тем ближе подходил к родному городу,
тем сильнее показывалось красное
заревое. Не мог себе представить, что горит
Киев. Сутки провел на Трухановом
острове, а затем передрались в раздевалку
плеча. Оказалось, что в этой раздевалке
был не один я, а еще два подростка
еврейской национальности.

Октябрь - месяц, становилось все холодней.
В Киев передрались в район подвала на
единственном пороге, который переправ-
ляется через Днепр на Нидний Вал, если
не ошибаюсь или Верхний.

Вышли на третий базар, обменяли картошку,
на хлеб. Базар был многолюден.

Ходили милиции с белыми повязками.
Двое из них нас остановили. Вопрос?

Документы, кто такие? Долго не думая,
я рванул в сторону трилавок, тонко
слышал крик: Стой!

Ноги меня уносили по ул. Кирова к набе-
режной в сторону Французского пера.

Судьба тех двух подростков мне не
известна. Их нерешительность оказалась
на месте.

Горел Срещатик и прилегающие к
нему улицы.

Идя вверх по ул. Кирова, встретил Елену
Тимофеевну, бывшую нашу швейцарку по
дому. Она мне посоветовала уходить из
Киева, иначе, сказала, пойдешь туда,
куда ушли все Ваши - в Бабий Яр.

Зашел к своему другу по школе Виктору
Цайко, который жила на территории водокан-
нала, его мать также посоветовала уйти,
дала мне кое-какие теплые вещи.

В районе двора номер 1 (Силарюшкин)
встретил Ивана Курьмина, бывшего ученика
7-й школы, он оказался служащим в милиции
носил карабин. К счастью меня он не
узнал.

Срещатик горел. Люди жили на
Петровской далее, на склонах Днепра,
везде, где можно было поставить
палатки.

7.
Прошел по ул. Мережковской, спустился
и Бессарбке, по Б. Шевченко, Крутояр-
скаго, где прошли детские годы.

На пл. Б. Хмельницкого тоже стояли
панатки, в них жили погорельцы с
центральных улиц.

Владимирская горка, снова Подол,
нароши, и прощай на долгие годы
родной город.

Дружбу с ними встретится только
в конце 1942 года на развалинах Дружа-
тика. А за прошедшие годы было все,
а больше плохого и тяжелого.

И снова вспоминаю.
Стало холодно. Спаслись от холода и
голода, можно было только среди людей
в селах. Таких как я было немало.

Зима 1941 года была суровая.

Благодарен от души и сердца добрым
украинским людям из сел: Тогребач,
Зазапине, Вегуровщина, которые не
дали умереть с голода, замерзнуть, где
могли помогали, кормили, а я им платил
и помогал своей работой по хозяйству.

Долгое время жил у бабушки Анкулины в
селе Зазапине, которая спасла меня от
верной гибели. Вместе ходили по ольшани-
ку топкой тропой. Жила она одна на
краю села.

У этой старой женщины, сын был полицай,⁸
и когда он ее навещал, видел меня.

Он не дел с матерью. Часто спрашивал,
кого предпочесть? Мне известно. Оставався
стало опасно.

В феврале 1942 года я ушел из села.
С благодарностью и любовью помню эту
старую украинскую женщину, ее руки, гру-
женную, ничто в морщинах бы ее светлые
глаза, бабу Акилину из села Гаврилне Киев-
щины.

В зимнюю холодную и голодную февра-
льскую ночь, мой путь лежал на Восток.
На мне была теплая, трикотажная
обмотка, на ногах подвязанные ко-
лени. Так я и пошел в згуровский
р-н, тогда болгарской области в совхоз
"Красное отделение".

Сдесь жили и работали, в отведенных
бараках наши военнопленные.
Срашисья навещовались сюда редко, тогда,
когда нужно было что-то увозить, грабить
у местных жителей.

Работал водовозом на волах, часто шел,
маневрал, выбивая гетку.

Ходил по селам, выпрашивал куски
хлеба, вспоминаю село Оржица, где
были большие бани, но люди хорошие,
помогали. Все приносили в барак,
делили между товарищами.

Летом 1942 года военнопленных
увозили в Германию.

9.
Была проверка, отбор военнопленных.
Влагодаря моим товарищам, меня вывезли
вместе с ними. В скотных вагонах без
пищи, воды, все дальше от Тодинки.
Многих не достигалось от долгого пути.

Часто думали о победе, но только в мыслях.
Вспоминали родных, близких, а эшелон
все шел на Запад.

На остановках из вагонов выводить не
разрешалось, предавалась смерть.
Привезли нас в небольшое местечко Кюнздорф
на деревообрабатывающую фабрику древесины.

Тотом узнали, что мы в Австрии.
Все как работорговцы привели нас
к этой фабрике.

Жили в бараках, кормили отваром
дрожжи, колерабой, хлеб - 100-150 грам с
остатками. Работали в лесу на лесоповале.

На спине одежды надуши нас (Кригсгефан-
ген), военнопленной.

За людей нас не считали, унижали, часто вы-
зывали в ваймармерию.
Жили дружно держались вместе, особенно
товарищи из Кубани. Они знали кто я и
помогали мне. Часто приходилось бес-
едовать, вспоминать прошлую довоенную
жизнь. Говорили, что все это временно,
нас еще освободят.

В тюрьму города Клягенбург, где
находилось гестапо, первый раз я
пошел по доносу одного из военнопленных
из Западной Украины. Он оказался
осведомителем и предателем в бараке.

Выводили на гестапо, допрашивали о
связях, о пропаганде среди военнопленных.
Допрос сопровождался избиением и
насилием. Более двух месяцев пробыл
в этой тюрьме. На стенах камер надпись
тех, кто больше не увидит ни солнца ни
света. Надежды я не терял.

Бранных доказательств гестапо не
имело ко мне.

В конце 1942 года был освобожден и
направлен в небольшую городок Брюкль
в Австрию, на небольшую фабрику по
обработке древесины фирмы Альбин
Братцер (шеф). Малый труд в лесу.
Погрузка леса в вагоны.

На фабрике работали вывезенные
из Крыма лица татарской и русской
национальности. Носили нашивки "СС" -
часто наведовались фрайарми из местной
полицей. Фаны стали задевать, после
тюрем было легче.

В начале 1943 года на фабрику снова
приехал гестапо, снова я был арестован.

Допрос, избиение, та же камера,
те же надписи на стене.
8 декабря 1943 года был заключен в
концлагерь смерти Даккау.

Тотом узнал, что лагерь находится не
далеко от города Мюнхена.

Связали нас наружниками по двое.
Конвой: гасовые СС с овчарками.
Везли нас в Мюнхен в красивых купей-
ных вагонах.

Затем вил. знали через городок Дахау в п.
лагерь.

Привели и небольшому серому заводу, мост,
а внизу выработкой др. залив водой.
Это была проходная в лагерь. Железные
ворота, на них надпись. Das adveit mach
frei (работа даёт свободу).

Прошли через ворота, пересчитали.

Концлагерь Дахау, один из первых лагерей
фашистской Германии, где умиривали патри-
отов, которые были несогласны с фашист-
ским режимом, большой частью немецких.
Когда до войны смотрел фильм. Болотные
солдаты и профессор Маллок. И не гадал, что
попаду в этот ужасный лагерь смерти.

Первое, что бросилось в глаза, это
большая площадь (Апельплатц), место
где проходили казни, насилия и проверка
по списку узников. На этом месте с 1933г.
уничтожали, вешали пушек стенов сенти-
фашистов и видных немецких ученых,
тех, кто был против фашистской диктатуры.

Фашистские варвары Тилкер, Гринг,
Тиблер. По утрам в лагеря даны в
КЛ Дахау прямо 206206 заключенных
из них с 1933 по 1945г. уничтожено
31591 заключенный.

Баня, стрижка, обработка вонючей фекальностью.

Дали колодки (гольцшух), полосатую
одежду. Все остальное из себя.

Из бани знали в холоде на карантинные
блоки (баракы).

Поместили на 17 блок. От одного только вида узников, что были скелеты: кожа и кости, стало страшно, а нае без зрела такая же участь. Зарегистрировали

Я назвался Савицкий Александр из Згуровского района Волынской области. Тюредь штурба №2, немец по фамилии Титценгер выдал мне красный винкель (треугольник) с надписью R (русский) и квадрат белого материала, где угадан номер 59998. Так назвал, где и как прийти.

С тех пор я стал номером. В лагере по фамилии не вызывали только по номеру. В штурбе №2, а их в блоке было 4^е и два входа, где староста блока был Капо Вилли-немец, бандит с зеленым винкелем, шла своя обидная жизнь заключенных узников.

Нас стригли, приходил, поимно еврей с нашивкой, желтой звездой на спине и подстригал так. Это в середине головы был прорез, а по бокам оставались две волос. Мы это называли Гибнерштрассе. Мне судьба этого человека осталась не известна.

Уже через некоторое время узнать нас было невозможно. Мы стали такими же скелетами, как наши предшественники.

Корични: От одной 400^г содой граммовой буханки хлеба с опилками на 4х заключенных
Ариварки: Варенная брюква-колераба, 0,5 литр
и жира-аржанкофе.

Когда делали хлеб, один выкручивал, кому?, 13.
а сам стоял ешью и делал вешалку.

Баландой, так назывался этот приварок,
без вкуса и запаха.

Мысль и душа у заключенных была
одна: как достать чего-нибудь и поесть.
Ведером две-три мешае картошки и скорово
эрзач-кофе.

В лагере не выжидали те, кто совсем
терять надежду и интерес к жизни и
окружающим и надежду на спасение.

Зачастую како выгонял на проверку в
хозпод и ухаживать, люди падали, он их избивал.
Староста блока мог тебя избить, ударить, лишит
пайки хлеба, приварка. Он был представлен
эсэсовцами научами. А ведь он такой же
как и мы был заключенный и носил такую
же повязку бедности как и мы с номером,
только в настольчик ботинках и выглажен-
ном комсомольском костюме. Он был немчу.

На работы из карантинных блоков не драли,
едеев узники умирали от голода и болезни.
Это было нечто выживание.

Концентрационный лагерь Дахау все больше
входил в нашу повседневную жизнь.

Мы стали втягиваться в новое русло нашей
жизни. В лагере проводились эксперимен-
ты над узниками. Эсэсовские враги
своими методами подвергали узников
таким же методам, это они не выжидали,
а если и выжидали так не надолго.

Обречены были поляки, гехи, немцы, итальян-
ский немчу-антифашисты и безучастно
русские военнопленные и те, кто был
заключен в этот лагерь.

В застенках и карцерах лагеря убивали, морили голодом, избивали и лишали человеческого достоинства.

И все же люди жили и боролись, старались быть вместе, помогали друг-другу.

Тяжко жилось заключенным на карантинных блоках, только, когда была проверка.

Все исполнялось блоковыми, штурмовыми командами. Они были: твой бог, твоя жизнь.

Но немногие были грамотны на работу, кто мог передвигаться и был более крепким.

Страна подвешивалась картошка, дрожь.

Те, кто работал старались незаметно перекинуть из рабочих команд, жечь и дали всевозможные проверки.

Ное-какие известия стали просачиваться из воли.

Где-то в середине 1943 года, утром в Уманьской волости (ваширауи), кто-то меня откликнул:

Яша не узнаешь меня? С июня 1941 года я уже забыл настоящее свое имя, а ты давно самца. Меня узнал мой сосед из Киева, продававший по ул. Ингельса Эдуард Экерт. Все исполнилось. О многом переговорили. Весели мы тогда по-34-35 кг. Были настоящие скелеты.

Рисовал о себе: В Киеве попал в гестапо за подделку документов (аушвайс) для товарищей. Находясь в лагере на Керосинной, а затем вывезли в концентрационный лагерь смерти Майданек.

Благодаря, что умел хорошо рисовать в живописи. Фюрер блокового решил его судьбу.

Его определили на рабочую команду.
 Транспорт проходил через концлагерь Дахау.
 Все, что было в моих силах я помог ему.
 Встреча была короткой. Был я уже заключен
 в рабочую команду.

То время, видимо в лагере существовала
 подпольная организация из немецких
 товарищей, куда и входила наша русская
 военнопленинская.

Неблагонадежных узников, которые были
 на учете в лагерной администрации старались
 выпроводить из лагеря на рабочую команду
 (аускомандо). Так писарь штыбы вынул
 мою картушку и я оказался на транспорте
 рабочей команды. Мюльдорфер, а это небольшой
 в песком массиве завод, который усиленно
 охранялся. Работали узники в главной чехе
 завода. Тот непосредственным наблюдением
 военнослужащих немцев автономно резали
 стальные листы с подбитых танков.
 Охрана SS с собаками, непосредственно
 в чехе. Лагерь находился в лесу, огоро-
 жен стеной и колючей проволокой, под
 электрическим напряжением.
 Тупейные вивки, охрана, прожектора.
 Два барака для заключенных, а
 также в черте лагеря строили для
 охраны и подсобные помещения.
 В середине 1944 года были слышны отзвуки
 П. Сронга.

Избиение и унижение со стороны капо, старост^{16.}
блоков, солдат SS мы чувствовали на себе
едва не вечно. Голод, холод и непосильный труд
на заводе уносили жизни наших товарищей.

Мы ждали освобождения, фашисты зверели.
Некоторые немецкие узники были связаны с
работами. Появились газеты, вести с воли.
Охрана при налетах англо-американской
авиации загоняла нас в бункера, ставила
лицом к стене с поднятыми вверх руками.
В это время думали, это пришел конец.

После налетов, снова выгоняли на работы.
Полночь, погуляв капо у нас был немец,
старый заключенный Тотлиб. О нем
я написала в Терматто в своих воспомина-
ниях. Он оказался антифашист из Мюнхена,
один из первых попавших в концлагерь.

После возможности он помогал нам там мог.
Мы с чувством благодарности помним этого
немецкого товарища.

Второй фронт приближался, а с востока
шла наша родная армия.

Фашисты гнали нас на запад в сторону на-
ших союзников.

Тривал. Мы изнемогали от усталости.
Многих немцев пристреливали в дороге.
Песный лагерь без бараков, одни землянки,
огорожен проволокой. Солома, деревянные
настилы в землянках. Видно мы здесь были
не первые. Здесь прошла не одна команда.
Многие здесь остались навсегда.

Грунтанашних товарищей военнопленных из ^{17.}
5 человек, из них Николай Коскин из Ленинграда,
Леонид Кудашев из Сибири и др. товарищи.

Мне поручили наметить место побега, на-
бить колышки, это я и сделала в темноте.

Охраняли нас солдаты (вермахт).

Инструмент был приготовлен еще с завода.

Погнали проволоку и мы вышли на волю.
Еще не верили, что на свободе, а душа радо-
валась. Шел мы не шли, а шли когты, на
Восток. Стали появляться белые флажки на
домах - признак капитуляции.

Идти было тяжело, уставали, да и сил было
мало. По дорогам стали появляться
первые иностранные рабочие, военноплен-
ные. Встретили в лесах преступные
земли поляны. Францисты замечали следы
своих преступлений.

Кое-что можно было достать для пищи.
Много ест, старший группы ст. лейтенант Н.
Коскин, не разрешал.

Туть наш лагерь на Восток и едим.
Естественно встретились с армией союзников и
существовало, что войне конец.

Мы еще не совсем осознали, что остались
живы. Встретили: Французов, Гехов, Толмачев
Италянцев, Югославов, многих военноплен-
ных, вывезенных на работы в Германию,
а так же и бывших уже концлагерников и
немцев, шедших по дорогам своей страны.

18.
Встреча с нашими солдатами произошла в
районе небольшого селения Трезартн, где
проходила демаркационная линия по шоссе.
Слева, с одной стороны стояли танки с белыми
звездами, а с другой с красными.

Трогательные рукопожатия, благодарность
за освобождения. Впервые увидели погоня.
Это была победа.

Первые проверки на армейских пунктах
зашли со слов. Ведь концлагерь докумен-
тов не выдавали. Не многие выдавали
тем, кто был непосредственно освобожден.
А у многих лагерях документ выдавался
непосредственно лагерными комитетами,
как это было в КЗ Дахау, подшефная
Зобович при освобождении. Все сведения
находились и находятся в архивах Германии.

Наших товарищей - военнопленных отоб-
рали, ведь они служили в казровой армии.

Меня и моих товарищей направили в
г. Вену (Австрия), где находится сборный
пункт всех вывезенных франков в
Германию.

Эрхсгайт (Двусотый запасной полк).

Перевели немецких тяжелых лошадей
через часть Австрии, Венгрии, Бессарабию, для
восстановления разрушенного войной на-
родного хозяйства.

Путь был тяжелый при 25-30° жары.
В Унгенах лошадей сдали.

И вот ма на Радинт.

С обещанием она нас встретила.

19
Тюгрузили в эшелонах и привезли на шахту
Фонбасса. И снова тяжелей, непосильный труд
в шахте, и это после концлагеря.

Мам же сошелся с простой украинской женщиной,
которая тоже имела срок заключения по тем
временам. Работали вместе с немецкими
военнопленными, только они были с конвоем
и мам нет.

В шахте № 47 Ворошиловград уголь проработал
более двух лет. Мам же родились мам две
дочери Галочка и Руба.

В Киев появился только в конце 1947 года
Семь лет я был под дружным опеком и
сражицей - Савицкий Александр. К счастью
нашлась в архивах моя метрическая выписка,
и я снова Аня Троянчук.

Хрещатик был разрушен. Все было в
развалинах, мой дом на ул. Меретковской
сгорел. И все же жизнь продолжалась.

В 1949 году поступил на работу на музана-
льные инструменты (Музкомбинат), с
тех пор работаю мастером-настройщи-
ком роялей и пианино.

Все наше прошлое много, это краткое по-
ведование. Я не писатель. Разве
можно все пережитое написать на этих
страницах.

Я писать можно много: во имя Мира
на земле, для наших детей, внуков,
правнуков, чтобы они никогда не
испытали ужасов войны.

Проходят годы, десятилетия, но в памяти
останется, во имя чего наш народ победил.
Миллионы жизней унесла война. Еще история
не подсчитала сколько.

Мы, бывшие узники концлагерей эти
напомним погибших, не доживших до
победы. Этих напомним тех, кто нас осво-
бождал и жизнь отдал за победу над
фашизмом, за светлое будущее.

А. Кошур.